Review and Archiving of Historical Documents in Haft-Tepe Museum

Hamid Fadaei*[1], Amirhossein Karimi[2], Anahita Oliaei[3]

1. Assistant Professor, Research Centre for Conservation of Cultural Relics, Research Institute of Cultural Heritage and Tourism, Tehran, Iran.
2. Professor, Faculty of Conservation and Restoration, Art University of Isfahan, Iran.
3. B.A. in Archaeology, Tehran, Iran.

Abstract

A portion of the historical documents related to the history of Haft-Tepe Museum and the general state of cultural heritage in the region is preserved within the museum building. Following the establishment of the Chogha Zanbil Cultural Heritage Research Office in the museum—which had been closed during the eight-year imposed war—the organization of the remaining research objects, as well as the old documents, became a priority. This collection primarily includes administrative letters (in Persian and English), visitor statistics, letters of introduction, old object inventories, personnel files of former staff, and registers of correspondence and attendance. The existing documents, dating from 1970 to 1981, were kept under inadequate conditions. The collection was reviewed and systematically organized in two stages during 2001 and 2003, which is the focus of the present article. These documents are significant as they reflect aspects of the museum's history and events. Due to the fragility and deterioration of many items, they were categorized, catalogued, and initially examined before being placed in transparent plastic covers and archived in corresponding binders. Additionally, digital scanning and the recording of important correspondence were undertaken as part of the organization process. These measures have facilitated a deeper study of the museum's past, its collections, and the status of regional cultural heritage in the years preceding the revolution and the onset of the imposed war.

Keywords: Historical Documents, Haft-Tepe Museum, Archiving.

Knowledge and Conservation Restoration

Special Issue. No.3
March 2020
Pages 42-51

https://journal.richt.ir/kcr

Corresponding Author

Hamid Fadaei

Email
hfadaii@yahoo.com

Copyright © 2020, Knowledge of Conservation and Restoration. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution noncommercial 4.0. International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

بررسی و ساماندهی اسناد و مدارک قدیمی موجود در موزه هفت‌تپه

حمید فدایی*[1]، امیرحسین کریمی[2]، آناهیتا اولیایی[3]

۱. استادیار پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی ـ فرهنگی، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایر ان.
۲. دانشیار دانشکده مرمت، دانشگاه هنر اصفهان، ایر ان.
۳. کارشناس باستان‌شناسی، تهران، ایران.

فصلنامه دانش حفاظت و مرمت

ویژه‌نامه: شماره ۳، زمستان ۱۳۹۸[9]
صفحات ۴۲-۵۱

https://journal.richt.ir/kcr

نویسنده مسئول
حمید فدایی

رایانامه
hfadaii@yahoo.com

چکیده

بخشی از اسناد و مدارک قدیمی مرتبط با تاریخ موزه هفت‌تپه و وضعیت عمومی میراث فرهنگی منطقه، در ساختمان این موزه نگهداری می‌شود. پس از تشکیل و استقرار دفتر مطالعاتی پایگاه میراث فرهنگی چغازنبیل در ساختمان موزه ـ که در جریان جنگ تحمیلی هشت‌ساله تعطیل شده بود ـ ساماندهی اشیای مطالعاتی باقی‌مانده و همچنین اسناد قدیمی در دستور کار قرار گرفت. این مجموعه اسناد عمدتاً شامل نامه‌های اداری (فارسی و انگلیسی)، آمار بازدیدکنندگان، معرفی‌نامه‌ها، شناسنامه‌های قدیمی اشیای موزه، پرونده‌های پرسنلی کارکنان پیشین، و دفاتر ثبت مکاتبات و حضور و غیاب است. اسناد موجود مربوط به سال‌های ۱۳۴۹ تا ۱۳۶۰ خورشیدی بوده و در شرایط نامناسبی نگهداری می‌شدند. این مجموعه در دو مرحله، طی سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۲، مورد بررسی و ساماندهی قرار گرفت که در مقاله حاضر به آن پرداخته می‌شود. اسناد یادشده از آن رو حائز اهمیت‌اند که بخشی از تاریخ موزه و رویدادهای آن را بازتاب می‌دهند. به دلیل آسیب‌پذیری و فرسودگی بسیاری از آن‌ها، پس از دسته‌بندی، فهرست‌برداری و بررسی اولیه، در پوشش‌های نایلونی شفاف قرار داده شده و در زونکن‌های مربوط بایگانی گردیدند. همچنین، اسکن دیجیتال اسناد و ذخیره‌سازی اطلاعات نامه‌های مهم از دیگر اقدامات ساماندهی بود. این امر امکان مطالعه عمیق‌تر در خصوص گذشته موزه، آثار آن و نیز وضعیت میراث فرهنگی منطقه در سال‌های پیش از انقلاب و آغاز جنگ تحمیلی را فراهم ساخته است.

واژگان کلیدی: اسناد تاریخی، موزه هفت تپه، ساماندهی.

دسترسی به این مقاله برای همگان آزاد است. هرگونه استفاده غیر تجاری از آن در صورت ارجاع مناسب، مجاز شناخته می‌شود.

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

مقدمه

محوطه تاریخی هفت‌تپه در حدود ۱۵ کیلومتری جنوب شرقی شهر شوش واقع شده و همان‌طور که از نام آن پیداست، از تپه‌های متعدد تشکیل شده است. این مکان را نخستین بار دومورگان (Jacques de Morgan) در سال ۱۹۰۸ توصیف کرد (Potts, 2004, p. 196). بررسی‌های سطح‌الارضی که قبلاً مک آدامز (Robert McC Adams) در این ناحیه انجام داده بود، گویای این مسئله بودند که این محوطه گسترده باستانی فقط در دوره محدودی مسکونی بوده است. عملیات حفاری این محوطه توسط اداره کل باستان‌شناسی وقت و به سرپرستی دکتر عزت‌الله نگهبان در زمستان سال ۱۳۴۴ آغاز شد و تا سال ۱۳۵۷ ادامه یافت (مفیدی نصرآبادی، ۱۳۸۰، ص ۱). این کاوش‌ها تنها حفاری‌های نظام‌مند انجام‌شده در این منطقه توسط یک هیأت ایرانی به شمار می‌روند و جایگاه ویژه‌ای در تاریخ باستان‌شناسی ایران دارند. در طول چهارده فصل کاوش، حدود ۱۵۰ ترانشه خاک‌برداری شد و نتایج این حفاری‌ها بخش‌هایی از دوره تاریک یا مفقود ایلام میانه را در خلال سال‌های ۱۵۰۵ تا ۱۳۵۰ پیش از میلاد آشکار ساخت. از کاوش‌های هفت‌تپه انبوهی از گل‌نوشته‌ها به خط میخی و زبان اکدی به دست آمده است. متون این گل‌نوشته‌ها حاکی از عقاید و افکار اقوام ایلامی و بهترین معرف نحوه تجارت، روابط سیاسی،اجتماعی و فرهنگی مردم آن دوران است. (نگهبان، ۱۳۷۲، ص. ۳۳۵).

در فصل دوم حفاری هفت‌تپه، با توجه به کثرت و اهمیت آثار به‌دست آمده، نیاز به احداث موزه‌ای محلی در جوار محوطه تاریخی مطرح شد؛ موزه‌ای که هم کارکرد پژوهشی داشته باشد و هم محل نگهداری و نمایش آثار باشد. به این ترتیب، عملیات ساختمانی موزه‌ای تک‌طبقه با الهام از معماری سنتی ایرانی آغاز شد. طراحی موزه توسط معمار شهیر حسین امانت حول محور یک حیاط مرکزی صورت گرفت و برخی عناصر معماری ایلامی، به ویژه در طاق‌ها و سکوها، در آن به کار گرفته شد. ساخت موزه در بهار سال ۱۳۴۹ آغاز و در اردیبهشت ماه ۱۳۵۲ به بهره‌برداری و افتتاح رسید. با بروز جنگ تحمیلی و بحرانی شدن اوضاع منطقه، موزه در آذرماه ۱۳۶۰ به‌طور کامل تعطیل شد و بخشی از اشیاء آن به تهران انتقال یافت. از سال ۱۳۷۷، بخش اداری موزه پذیرای مرکز مطالعات پروژه چغازنبیل بود که در سال‌های بعد به پایگاه میراث فرهنگی چغازنبیل و هفت‌تپه تغییر نام داد. با آغاز فعالیت پروژه هفت‌تپه و پس از انجام تعمیرات، موزه در اسفندماه سال ۱۳۸۰ بازگشایی مجدد شد. موزه هفت‌تپه مجهز به سالن‌های نمایشگاهی، کتابخانه، آزمایشگاه، مرکز کامپیوتر، سالن ترسیم سفال، انبار اشیاء، کارگاه مرمت و لابراتوار عکاسی است.

همزمان با سامان‌دهی اشیای سفالی، فلزی، لوحه‌های گلی و پیکره‌های موجود در انبار موزه هفت‌تپه در تابستان ۱۳۸۰، فرایند طبقه‌بندی و سامان‌دهی اسناد باقی‌مانده از دوران فعالیت موزه نیز آغاز شد. قدیمی‌ترین اسناد موجود در موزه هفت‌تپه به سال ۱۳۴۹ خورشیدی بازمی‌گردد. بیشترین حجم این اسناد مربوط به مکاتبات اداری میان سال‌های ۱۳۵۱ تا ۱۳۶۰ است. بررسی‌های اولیه نشان داد بخش قابل توجهی از این اسناد ارزشمندند و می‌توانند در پژوهش‌های آینده مورد استفاده قرار گیرند. به‌عنوان نمونه، تعدادی از نامه‌ها شامل گزارش‌های مهمی درباره روند تخریب برخی تپه‌های باستانی اطراف موزه یا وضعیت اضطراری در خلال جنگ ایران و عراق بودند که اطلاعات دقیقی از شرایط آن دوران ارائه می‌دهند. متأسفانه، به سبب تعطیلی طولانی‌مدت موزه هفت‌تپه، حجم زیادی از اشیای موجود به حال خود رها شده بود و شرایط نگهداری اسناد و مدارک کاغذی نیز بهتر از آن‌ها نبود. در چنین شرایطی، سامان‌دهی اشیا و اسناد در تابستان ۱۳۸۰ در دستور کار قرار گرفت. عدم رسیدگی به انبار و شرایط نامناسب نگهداری موجب آسیب‌های فراوانی به اسناد شد؛ چرا که این مدارک همراه با اشیای مطالعاتی در یک محل نگهداری می‌شدند (شکل ۱). نامه‌ها و مدارک کاغذی موزه غالباً در جعبه‌های مقوایی انباشته شده بودند و همین وضعیت موجب پارگی و آسیب جدی بسیاری از آن‌ها گردیده بود. بخشی از اسناد در زونکن‌ها یا پوشه‌ها قرار داشتند، در حالی که برخی دیگر از پوشه‌ها جدا شده و پراکنده بودند.

دسته‌بندی اولیه اسناد و مدارک

با توجه به حجم بالای اسناد، نخستین اقدام در روند سامان‌دهی، انتقال جعبه‌های حاوی مدارک از فضای انبار به محیطی مناسب‌تر برای بررسی بود. پس از این انتقال، محتوای پوشه‌ها به‌طور اجمالی مطالعه شد و نامه‌ها و مدارک بر اساس موضوع تفکیک گردیدند. به منظور نظم‌بخشی به اطلاعات و تسهیل در بازیابی، دسته‌بندی موضوعی اسناد انجام گرفت و تمامی مدارک موجود در شش گروه اصلی جای داده شدند که شامل نامه‌های اداری، شناسنامه‌های قدیمی اشیای موزه هفت‌تپه، آمار بازدیدکنندگان، معرفی‌نامه‌های افراد، مکاتبات به زبان انگلیسی و مجموعه‌ای از اسناد و مدارک متفرقه بود.

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

شکل ۱. وضعیت اولیه نگهداری اشیاء در کنار اسناد قدیمی موزه و آغاز پروژه ساماندهی در تابستان ۱۳۸۰

بررسی اسناد و مراحل ساماندهی

بررسی و سامان‌دهی اسناد در چند مرحله متوالی انجام گرفت. پس از انتقال نامه‌ها از انبار، در نخستین گام مطالعه‌ای مقدماتی بر روی اسناد صورت گرفت تا ماهیت و محتوای آن‌ها مشخص شود. سپس طبقه‌بندی موضوعی و به‌دنبال آن دسته‌بندی سالیانه مدارک انجام شد. در ادامه، اسناد بر اساس تاریخ روز تنظیم و در پوشه‌های جداگانه جای داده شدند. برای ایجاد نظم و امکان پیگیری دقیق‌تر، هر نامه شماره‌گذاری گردید و بررسی محتوایی کامل‌تری بر روی آن‌ها انجام پذیرفت. در این فرایند، فهرستی جامع شامل موضوع، نام فرستنده، نام گیرنده و شماره نامه تهیه شد. اسکن دیجیتال اسناد و ذخیره‌سازی اطلاعات نامه‌های مهم از دیگر اقدامات ساماندهی بود و در پایان، پوشه‌ها در فایل‌های مخصوص نگهداری گردیدند. این مجموعه اقدامات چارچوب اصلی سامان‌دهی اسناد را تشکیل داد و امکان مطالعه منسجم‌تر و استفاده پژوهشی از آن‌ها را فراهم ساخت.

الف) نامه‌های اداری

پس از جداسازی نامه‌های اداری از دیگر اسناد موجود در انبار، بررسی دقیق‌تری بر روی آن‌ها صورت گرفت. نتایج این مطالعه نشان داد که دوره زمانی نامه‌های اداری موزه از سال ۱۳۵۱ تا ۱۳۶۰ خورشیدی را در بر می‌گیرد. موضوعات این نامه‌ها متنوع بوده و شامل مکاتبات خدماتی روزمره، نامه‌های مرتبط با عملیات باستان‌شناسی، مکاتبات مربوط به مرمت اشیای موزه و گزارش‌هایی درباره بازدید و سرکشی به تپه‌های باستانی منطقه است. با توجه به نامتوازن بودن حجم مکاتبات در موضوعات مختلف، دسته‌بندی سالیانه منطقی‌تر تشخیص داده شد. از آنجا که اغلب نامه‌ها دارای تاریخ دقیق (ماه و روز) بودند، قرار دادن آن‌ها به ترتیب روزانه امکان پیگیری روند رویدادها و مسائل مربوط به موزه را تسهیل می‌کرد. بر همین اساس، تمامی نامه‌های اداری در پوشه‌های جداگانه برای هر سال تنظیم و سامان‌دهی شدند (جدول ۱). تعدادی از مکاتبات در زمینه مسائل اداری و خدماتی موزه است که به موضوعاتی همچون لباس کارگران، امور آب، برق، تلفن، فضای سبز و دیگر امور متفرقه پرداخته‌اند.

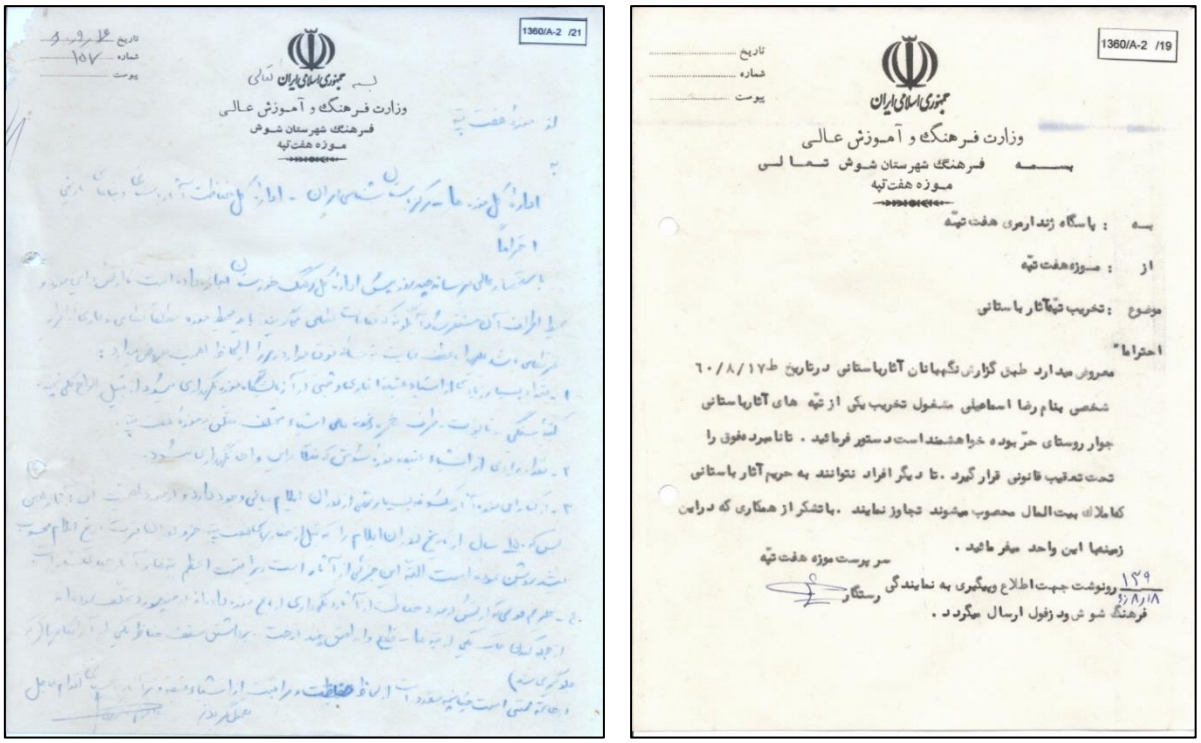
برخی از اسناد حاوی نکات ارزشمندی درباره تاریخچه موزه و یا گزارشی از روند تخریب تعدادی از تپه‌های باستانی منطقه است. از جمله این تپه‌ها و محوطه‌ها می‌توان به تپه ایذه، آثار باستانی بردنشانده، مسجدسلیمان، هفتگل، تپه‌های شوش، نمایان‌تپه، تپه ابوفندوا، حمیدیه، منطقه حر ریاحی و شهرک درودگردان اشاره کرد. افزون بر این، برخی مکاتبات به مسائل مربوط به ماه‌های نخستین جنگ تحمیلی و شرایط پیش از تعطیلی موزه در آذرماه ۱۳۶۰ پرداخته‌اند (شکل ۲).

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

جـدول ۱. آمار مکاتبات اداری مربوط به سال‌های ۶۰-۱۳۵۱ موجود در موزه هفت تپه

ردیف	زمان مکاتبات	تعداد اسناد
۱	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۱	۱۶ عدد
۲	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۲	۱۰۴ عدد
۳	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۳	۶۱ عدد
۴	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۴	۵۶ عدد
۵	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۵	۳۷ عدد
۶	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۶	۳۰ عدد
۷	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۷	۳۱ عدد
۸	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۸	۵۶ عدد
۱۰	نامه‌های اداری سال ۱۳۵۹	۳۹ عدد
۱۳	نامه‌های اداری سال ۱۳۶۰	۶۱ عدد

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و آموزش عالی
فرهنگ شهرستان شوش
موزه هفت‌تپه
1360/A-2 /19
به : پاسگاه ژاندارمری هفت‌تپه
از : موزه هفت‌تپه
موضوع : تخریب تپه‌آثار باستانی
احتراماً
محرومن میدارد طبق گزارش نگهبانان آثارباستانی درتاریخ ط-۶۰/۸/۱۷
شخص بنام رضا اسماعیلی مشغول تخریب یکی از تپه های آثارباستانی
جوار روستای حرّ بوده خواهشمند است دستور فرمائید . تا مرتکب
تحت تعقیب قانونی قرار گیرد . تا دیگر افراد نتوانند به حریم آثار باستانی
که املاک بیت المال محسوب میشوند تجاوز نمایند . باتشکر از همکاری که در این
زمینه‌ها این واحد میفرماید .
سرپرست موزه هفت‌تپه
رونوشت جهت اطلاع و پیگیری به نمایندگی
فرهنگ شوش ودزفول ارسال میگردد .

شکل ۲. راست: نمونه‌ای از اسناد مکاتبات اداری موزه هفت‌تپه با موضوع تخریب تپه‌های باستانی در منطقه؛ چپ: نمونه‌ای از آخرین مکاتبات موزه همزمان با بحرانی شدن شرایط جنگی منطقه و پیش از تعطیلی کامل موزه.

مطالعه نامه‌های اداری نشان می‌دهد که برخی از مهم‌ترین رویدادهای مرتبط با موزه و محوطه‌های پیرامون آن در خلال جنگ تحمیلی در مکاتبات ثبت شده‌اند. به‌عنوان نمونه، در تاریخ دوازدهم مهرماه ۱۳۵۹ موزه شوش مورد بمباران قرار گرفت. اندکی بعد، در سوم آبان همان سال، بخشی از اشیای موزه به تهران منتقل شد؛ در این انتقال، هفت کارتن از موزه هفت‌تپه، بیست‌وپنج کارتن از انبار موزه شوش و هشت کارتن از خود موزه شوش به انبار موزه ایران باستان ارسال گردید. دو کارتن دیگر متعلق به موزه هفت‌تپه نیز در بیستم دی‌ماه همان سال به تهران فرستاده شد.

در آذرماه ۱۳۶۰، موزه به تصرف نیروهای نظامی درآمد و از حضور افراد غیرنظامی خالی شد. در این زمان، در آزمایشگاه موزه مجموعه‌ای از اشیای تاریخی نگهداری می‌شد. این اشیا شامل الواح گلی، یک کتیبه سنگی، تابوت‌ها و تعدادی آثار باستانی متعلق به موزه شوش بودند. پس از این رویداد، تا پایان مکاتبات موجود در انبار، تنها چند گزارش از تخلفات نظامیان به ثبت رسیده است که مواردی همچون

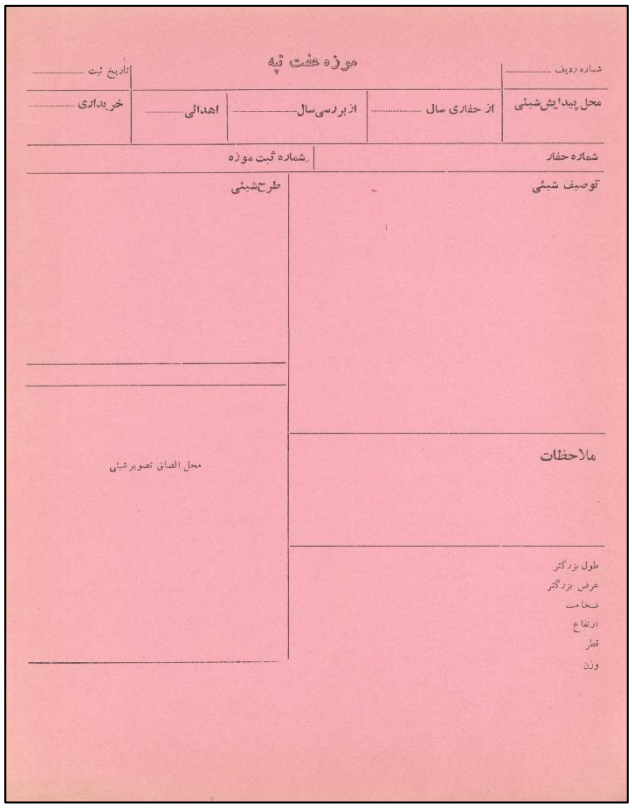

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

خاک‌برداری از یکی از تپه‌های باستانی، قطع درختان محوطه موزه و برداشتن سقف حفاظ آرامگاه‌ها در محوطه تاریخی هفت‌تپه را در بر می‌گیرد.

ب) شناسنامه‌های قدیمی آثار

بخشی از اسناد قدیمی موزه شامل شناسنامه‌های مربوط به برخی از اشیای مطالعاتی و ثبتی بود که روی برگه‌های مقوایی با رنگ‌های صورتی، کرم و سبز نگارش شده بودند. در مجموع، ۴۰۸ برگه مقوایی از این شناسنامه‌ها موجود بود که احتمال می‌رود زمان نگارش آن‌ها با دوره حفاری یا نزدیک به آن مقارن باشد. این شناسنامه‌ها اطلاعات اولیه مربوط به اشیا را ارائه می‌دادند (شکل ۳). هرچند بسیاری از شناسنامه‌ها دارای نواقص بودند، بخش قابل توجهی شامل طرح‌های مدادی اشیا همراه با شماره ترانشه و کد حفاری بودند. در نیمی از شناسنامه‌ها، ابعاد و اندازه‌گیری اشیا نیز بر روی برگه‌ها درج شده بود. با توجه به تنوع و تعداد زیاد آثار، شناسنامه‌ها بر اساس نوع اشیا دسته‌بندی و در پرونده‌های جداگانه ساماندهی شدند. گروه‌بندی‌ها با توجه به فراوانی شناسنامه‌ها شامل پیکرک‌های انسانی، ظروف سفالی، اشیای سنگی، پیکره‌های حیوانی، اشیای استخوانی، تخت‌های سفالین، الواح گلی، اشیای ریز، اشیای فلزی، قرقره‌های سفالین، ظروف شیشه‌ای، قرقره‌های سنگی، پیه‌سوزهای سفالی، مهرهای سوراخ‌دار و اشیای متفرقه بود (جدول ۲).

موزه هفت تپه

شماره ردیف .....

تاریخ ثبت .....

محل پیدایش شیئی | از حفاری سال ..... | از بررسی سال ..... | اهدائی ..... | خریداری .....

شماره حفار | شماره ثبت موزه

توصیف شیئی

طرح شیئی

ملاحظات

محل الصاق تصویر شیئی

طول بزرگترین

عرض بزرگترین

ضخامت

ارتفاع

قطر

وزن

شکل ۳. نمونه‌ای از شناسنامه‌های مقوایی و قدیمی مربوط به اشیای تاریخی موزه هفت تپه

شناسنامه‌های قدیمی حاوی اطلاعات ارزشمندی درباره پیشینه موزه و کاوش‌های محوطه هفت‌تپه به سرپرستی دکتر نگهبان هستند. با در نظر گرفتن محل قرارگیری آثار در موزه (شماره سالن و ویترین) که در بخش ملاحظات بسیاری از برگه‌ها تکمیل شده است، می‌توان تصویر تقریبی موزه را به همان صورتی که بوده است بازسازی کرد. جزئیاتی مانند سال کاوش هر شی، اطلاعات روشنی از پیشینه اثر ارائه می‌دهد. همچنین این شناسنامه‌ها تعلق بسیاری از اشیا را که به دلایل مختلف ـ از جمله جابجایی‌های مکرر پس از جنگ تحمیلی ـ دیگر در موزه موجود نیستند، نشان می‌دهند. از آنجا که توضیحات شناسنامه‌ها به زمان اکتشاف اشیاء بسیار نزدیک است، امکان بازیابی جزئیات آثار، بررسی طرح و وضعیت ظاهری و سلامت آن‌ها فراهم می‌شود و می‌توان روند فرسایش، تخریب یا تغییرات احتمالی اشیا را با وضعیت موجود مقایسه و تحلیل کرد.

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

جـدول ۲. آمار شناسنامه‌های قـدیمی اشیای موزه هفت‌تپه

نوع شی	تعداد کل	دارای شماره ثبت موزه	دارای سال حفاری	دارای شماره حفار	دارای ابعاد و اندازه	دارای طرح اثر	دارای محل نگهداری اثر	محل کشف
پیکرک‌های انسانی	۱۲۹	۵۶	۶۴	۵۵	۱۶	۷۱	۱۱۵	۱۲۹
ظروف سفالی	۸۸	۸۸	۸۸	۸۷	۸۰	۲۸	۵۶	۸۸
اشیای سنگی	۶۲	۳۸	۴۲	۳۵	۴۱	۲۶	۴۳	۶۲
پیکرک‌های حیوانی	۲۵	۷	۹	۷	۱۷	۱۸	۲۵	۲۵
اشیای استخوانی	۱۲	۲	۱	۲	۱۱	۱۲	۹	۱۲
تخت‌های سفالین	۱۱	۰	۱	۰	۱۰	۱۱	۱۱	۱۱
الواح گلی	۱۱	۱۱	۱۱	۷	۲	۰	۱۱	۱۱
اشیای ریز	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۰	۰	۱۱	۱۱
اشیای فلزی	۱۰	۱۰	۳	۸	۳	۱	۱۰	۱۰
قرقره‌های سفالی	۱۰	۰	۶	۰	۱۰	۱۰	۵	۱۰
ظروف شیشه‌ای	۷	۷	۷	۷	۳	۳	۷	۷
قرقره‌های سنگی	۴	۰	۱	۰	۴	۴	۴	۴
پیه سوز سفالی	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳
مهر سوراخ‌دار	۳	۳	۳	۳	۳	۰	۳	۳
اشیای متفرقه	۲۲	۱۹	۲۱	۱۶	۱۰	۴	۱۸	۲۲
جمع شناسنامه‌ها	**۴۰۸**	**۲۵۵**	**۲۸۰**	**۲۴۱**	**۲۱۳**	**۲۹۱**	**۳۳۱**	**۴۰۸**

ج) اسناد آمار بازدیدکنندگان موزه

اسناد مربوط به آمار بازدیدکنندگان موزه شامل گزارش‌های سالیانه، ماهیانه و هفتگی بود که طی سال‌های فعالیت موزه، هر ۲۵ روز یک‌بار یا در میانه سال به اداره فرهنگ و هنر شوش ارسال می‌شدند. نامه‌های همراه با این آمار تنها حاوی یک یا دو خط توضیح کوتاه درباره موضوع بودند. به منظور سامان‌دهی، آمار هر سال بر اساس تاریخ مرتب و در پرونده‌های جداگانه نگهداری شد. بررسی محتوایی این آمارها نشان داد که موارد زیر قابل توجه است: نخست، آمار هفتگی، ماهیانه و سالیانه با یکدیگر تطابق کامل نداشتند؛ دوم، در برخی مقاطع اعداد مربوط به بازدیدکنندگان خارجی بسیار بالاتر از حد انتظار گزارش شده بود؛ و سوم، تداوم زمانی آمارها کامل نبود و داده‌های برخی ماه‌ها موجود نبودند.

د) معرفی‌نامه‌های افراد و گروه‌ها

بخشی دیگر از اسناد موزه شامل معرفی‌نامه‌های افراد و گروه‌ها بود که طی فعالیت موزه از سوی نهادهای مختلف ارسال شده بود. درصد قابل توجهی از این معرفی‌نامه‌ها مربوط به مدارس و آموزشگاه‌های دور و نزدیک بود، اما در میان آن‌ها، اسنادی مرتبط با بازدیدهای مهم نیز به چشم می‌خورد. در فرآیند سامان‌دهی، ابتدا معرفی‌نامه‌ها بر اساس سال تفکیک و مرتب شدند و سپس فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعاتی همچون موضوع، مرجع صادرکننده، شماره و تاریخ هر معرفی‌نامه انجام گرفت. بررسی محتوایی نشان داد که معرفی‌نامه‌ها از سال ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۹ موجود بودند، اما پس از سال ۱۳۵۹، ادامه‌ای نداشتند. برخی از این معرفی‌نامه‌ها مرتبط با عکاسی و فیلم‌برداری از اشیای موزه بودند که به دلیل مستندسازی محوطه تاریخی هفت‌تپه و آثار موزه اهمیت ویژه‌ای داشتند. از جمله مهم‌ترین افراد و معرفی‌نامه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

ـ سال ۱۳۵۱: معرفی‌نامه محمدرضا اصلانی، کارگردان و مستندساز با سابقه سینما، برای تهیه فیلم "میراث فرهنگی".

ـ سال ۱۳۵۲: معرفی رولف بنی و میچل کراتیس از موزه برای عکاسی. رولف بنی، عکاس آمریکایی، مأمور تهیه کتابی درباره ایران از سوی دربار پهلوی بود و میچل کراتیس نیز به‌عنوان محقق و نویسنده همراه او سفر می‌کرد. حاصل این همکاری چاپ کتاب "ایران، پل

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

فیروزه" در سال ۱۳۵۷ بود که لیتوگرافی و چاپ آن در خارج از کشور انجام شد. در این کتاب تصویری سیاه و سفید از ذیقورات دوم هفت‌تپه موجود است..

ـ سال ۱۳۵۳: آماده‌سازی موزه برای بازدید مهرداد پهلبد، وزیر فرهنگ و هنر؛ معرفی سه عکاس آقایان جمشید ارجمند، منصور پاکزاد و مهدی رهبری‌خواه برای عکاسی از موزه؛ فیلم‌برداری از موزه توسط آقای مهدی منعمی؛ مجوز فیلم‌برداری موزه توسط هلن و اندر واسلین؛ و فیلم‌برداری برای تلویزیون ملی ایران توسط باربد طاهری (مجموعه فیلم سمک عیار).

ـ سال ۱۳۵۴: بازدید خانم کلود سورا، کارشناس موزه‌داری مرکز باستان‌شناسی ایران به منظور انتخاب و کاتالوگ کردن آثار مهم موزه؛ معرفی محمدولی کریمی قوانلو از سازمان رادیو تلویزیون ملی ایران؛ و معرفی گروه فیلم‌برداری دانشگاه میشیگان آمریکا با همکاری رادیو تلویزیون ملی ایران.

ـ سال ۱۳۵۷: بازدید کارشناسان رادیو تلویزیون ملی ایران، آقایان کاظم فرهادی و محمدرضا مقدسیان، از موزه.

ذ) بررسی نامه‌های به زبان انگلیسی

در میان مکاتبات اداری موجود در انبار، چهار برگ نامه به زبان انگلیسی یافت شد که همه به دکتر نگهبان مربوط می‌شد. به نظر می‌رسد سایر متصدیان موزه با خارج از کشور مکاتبه‌ای نداشته‌اند یا در صورتی که مکتوبات موجود بوده، اسناد مربوطه از بین رفته است. با توجه به اهمیت متون، دو نامه ذیل ارائه می‌شود:

ـ نامه شماره یک: مربوط به نهم آذر ۱۳۴۹ از شرکت "ایران کالیفرنیا" (کشاورزی) به دکتر نگهبان، بخش باستان‌شناسی دانشگاه تهران

[دکتر نگهبان عزیز؛ مکتوبات پیوست و نقشه‌ها گویا هستند. ما از هر گونه همکاری شما سپاسگزار خواهیم بود و اگر بتوانید کمکی جهت دریافت مجوز برای صاف کردن این تپه‌ها ارائه دهید، بسیار مفید خواهد بود. در غیر این صورت، پیشبرد کار و فعالیت‌های کشاورزی با مشکل مواجه خواهد شد.

با تقدیم احترام، ریاست: "ای پریور"، مدیر پروژه، شرکت ایران کالیفرنیا]

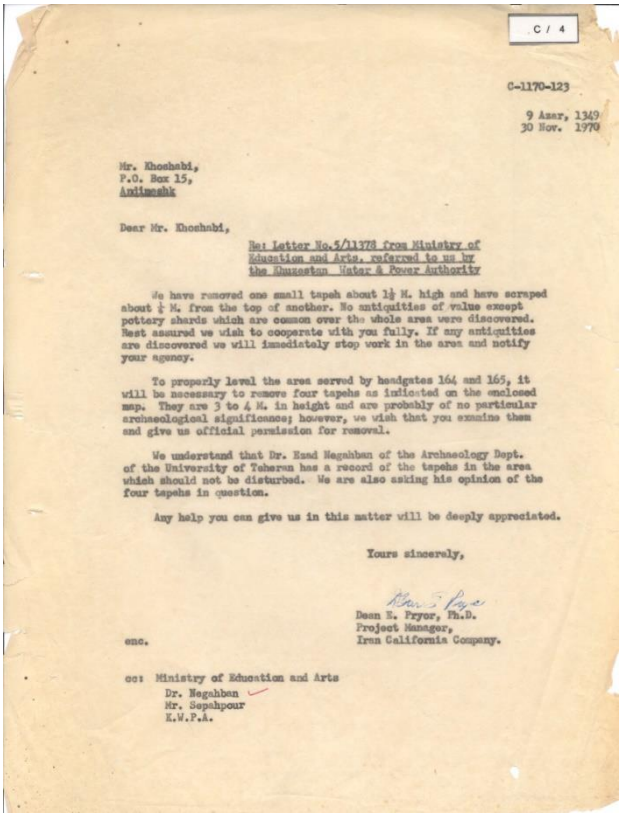
ـ نامه شماره دو: نامه‌ای به تاریخ نهم آذر ۱۳۴۹ از شرکت "ایران کالیفرنیا" به آقای خوشابی (نماینده شرکت در اندیمشک) با رونوشت به دکتر نگهبان (شکل ۴).

[آقای خوشابی عزیز؛ پیرو نامه شماره ۵/۱۱۳۷۸ وزارت فرهنگ و هنر از سوی سازمان آب و برق خوزستان، ما تپه‌ای با ارتفاع حدود ۱.۵ متر و بخشی از تپه‌ای دیگر به میزان حدود یک‌چهارم متر را از بین برده‌ایم. هیچ عتیقه با ارزشی یافت نشد، جز خرده‌سفال‌هایی که در سراسر این منطقه معمول هستند. لطفاً از بابت همکاری ما آسوده خاطر باشید و در صورت یافتن هر شی با ارزش، فوراً به شما اطلاع خواهیم داد. برای مرحله بعدی، منطقه با آب دریچه‌های کانال‌های ۱۶۴ و ۱۶۵ پر می‌شود و برای این منظور لازم است چهار تپه مشخص شده در نقشه پیوست تخریب شوند. این تپه‌ها حدود ۳ تا ۴ متر ارتفاع دارند و احتمالاً ارزش باستان‌شناسی ندارند. با این همه، امیدواریم پیش از اقدام، این تپه‌ها بررسی شوند و اجازه رسمی جهت صاف کردن آنها صادر گردد. ما مطلع شده‌ایم که دکتر نگهبان از گروه باستان‌شناسی دانشگاه تهران، اسنادی درباره تپه‌هایی که نباید تخریب شوند در اختیار دارد و نظر ایشان نیز در این خصوص جویا شده‌ایم. پیشاپیش از همکاری شما سپاسگزاریم.

با احترام، ریاست: "ای پریور"، مدیر پروژه، شرکت ایران کالیفرنیا

رونوشت: وزارت فرهنگ و هنر، دکتر نگهبان، آقای سپاه‌پور، KWPA]

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

C / 4

C-1170-123

9 Azar, 1349
30 Nov. 1970

Mr. Khoshabi,
P.O. Box 15,
Andimeshk

Dear Mr. Khoshabi,

Re: Letter No.5/11378 from Ministry of Education and Arts, referred to us by the Khuzestan Water & Power Authority

We have removed one small tapeh about 1½ M. high and have scraped about ½ M. from the top of another. No antiquities of value except pottery shards which are common over the whole area were discovered. Rest assured we wish to cooperate with you fully. If any antiquities are discovered we will immediately stop work in the area and notify your agency.

To properly level the area served by headgates 164 and 165, it will be necessary to remove four tapehs as indicated on the enclosed map. They are 3 to 4 M. in height and are probably of no particular archaeological significance; however, we wish that you examine them and give us official permission for removal.

We understand that Dr. Ezad Negahban of the Archaeology Dept. of the University of Teheran has a record of the tapehs in the area which should not be disturbed. We are also asking his opinion of the four tapehs in question.

Any help you can give us in this matter will be deeply appreciated.

Yours sincerely,

Dean E. Pryor, Ph.D.
Project Manager,
Iran California Company.

enc.

cc: Ministry of Education and Arts
Dr. Negahban
Mr. Sepahpour
K.W.P.A.

شکل ۴. نامه‌ای به تاریخ نهم آذر ۱۳۴۹ از شرکت "ایران کالیفرنیا" به آقای خوشابی (نماینده شرکت در اندیمشک) و رونوشت به دکتر نگهبان

ر) اسناد و مدارک متفرقه موزه هفت‌تپه

این اسناد از نظر محتوایی شامل پرونده‌های پرسنلی، دفاتر حضور و غیاب و دفتر ثبت نامه‌های اداری بودند.

ـ پرونده‌های پرسنلی: پرونده‌های پرسنلی شامل چهار نگهبان، یک باغبان، یک متصدی فروش بلیط و یک موزه‌دار بود که پس از ارتقا به عنوان سرپرست موزه منصوب شده بود. این پرونده‌ها عمدتاً شامل برگه‌های درخواست مرخصی، احکام کارگزینی و استخدامی، ارتقای درجه، قدردانی و توبیخ، اضافه حقوق، رسید دریافت حقوق، موافقت با مرخصی، معرفی‌نامه‌ها و گواهی‌ها، برگه‌های ماموریت و برخی مدارک متفرقه دیگر بودند. تمامی برگه‌ها به صورت درهم و نامرتب نگهداری می‌شدند و نیاز به تفکیک و ساماندهی داشتند که ساماندهی شدند.

جـدول ۳. آمار اسناد و مدارک مربوط به پرونده‌های پرسنلی کارکنان گذشته موزه

نام دارنده پرونده	وظیفه	تعداد کل برگه‌ها	مدارک مرخصی	مربوط به ماموریت	مربوط به حقوق	معرفی نامه	اسناد کارگزینی	تشویق و توبیخ	گزارش کار	متفرقه
عبد الکریم احمدی	نگهبان	۳	–	–	–	–	۱	–	–	۲
محمود دناک‌زاده	نگهبان	۳۵	۶	۸	۵	۲	۳	۳	–	۸
ناصر ترکی	سرپرست موزه	۴۴	۱۱	–	۸	–	۲	–	–	۲۳
علی چلداوی	باغبان و خدمت‌گزار	۱۵	۹	–	–	–	–	۱	–	۵
عطوان چنانی	نگهبان و سرایدار	۶۹	۲۲	۱	۱	۵	۱۲	۱	۲۱	۶
نعمت الله ایزدیار	بلیت‌فروش	۱۲	۵	–	–	–	–	–	–	۷
حسن مدنی	نگهبان	–	۶	۲	–	۲	–	–	۱۸	۷
متفرقه	–	۱۶	–	–	–	–	–	–	–	–

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]

ـ دفاتر حضور و غیاب: شامل دو دفتر بود که هر کدام حاوی اسامی تعدادی از کارکنان و ثبت حضور و غیاب آنان بود. دفاتر در پوشه‌های جداگانه بایگانی شدند.

ـ دفتر ثبت نامه‌های اداری: در این دفتر، نامه‌های اداری وارده و صادره در طول سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۰ همراه با موضوع آن‌ها ثبت شده بود. برگه‌های این دفتر نیز در پوشه‌های جداگانه بایگانی شدند.

جمع‌بندی

اقداماتی ساماندهی طی دو مرحله در سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۲ بر روی اسناد و مدارک قدیمی موجود در موزه هفت‌تپه انجام شد. در کنار این فعالیت‌ها، اسناد اسکن شدند تا ضمن فراهم کردن امکان بازیابی سریع‌تر، با محدود کردن دسترسی به اصل اسناد، از آسیب بیشتر به مدارکی که در طول سال‌ها کاغذ آن‌ها ضعیف شده است، جلوگیری گردد. همچنین اصل تمامی مدارک و نامه‌ها داخل پوشش‌های شفاف نایلونی در قطع A4 قرار داده شد تا حفاظت بهتری از آن‌ها صورت گیرد و برای سهولت در بازیابی، فهرستی از مکاتبات تهیه گردید. به این ترتیب، با ساماندهی اسناد و مدارک قدیمی موزه هفت‌تپه، امکان استفاده از آن‌ها در انجام تحقیقات و پژوهش‌های آینده به نحو مؤثرتری فراهم شده است. در میان اسناد و مدارک بررسی‌شده، نمونه‌های ارزشمند بسیاری برای موضوع پژوهش وجود دارند. بسیاری از مدارک، از جمله آمار مربوط به بازدیدکنندگان، هنوز نیازمند بررسی دقیق‌تر هستند. شناسنامه‌های قدیمی اشیاء دارای اهمیت بوده و امکان دسترسی به اطلاعات پیشینه آثار را فراهم می‌آورد. لذا به منظور بهره‌برداری مؤثر از اطلاعات مفید آنها در تحقیقات آتی، پیشنهاد می‌شود اطلاعات آنها به شناسنامه‌های جدید اشیا منتقل شود تا پژوهشگران را از مراجعه به برگه‌های متعدد بی‌نیاز نماید.

منابع

مفیدی نصرآبادی، بهزاد. (۱۳۸۹). *گزارش مقدماتی کاوش‌های باستان‌شناسی در هفت‌تپه در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۵*، agenda Verlag GmbH & Co.KG.

نگهبان، عزت‌الله. (۱۳۷۲). *حفاری هفت‌تپه دشت خوزستان*. تهران، نشر سازمان میراث فرهنگی کشور.

Potts, D. T. (2004). *The archaeology of Elam: formation and transformation of an ancient Iranian state*. Cambridge University Press.

[Downloaded from kcr.richt.ir on 2026-11-25]